

INGLIZ TILIDAGI BOG'DORCHILIK TERMINLARINING LEKSIK-SEMANTIK TADQIQI

Diyarov Akmal To'liq o'g'li

Samarqand davlat universitetining Kattaqo'rg'on filiali o'qituvchisi

АНГЛИЙСКИЕ САДОВОДЧЕСКИЕ ТЕРМИНЫ

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧЕСКОЕ

ИССЛЕДОВАНИЕ

Дияров Акмал Тулкинович

*Преподаватель Камтакурганского филиала Самаркандского
государственного университета*

**ENGLISH HORTICULTURAL TERMS LEXICAL-
SEMANTIC STUDY**

Diyarov Akmal To'liq o'g'li

Teacher of Kattakurgan branch of Samarkand state university

E-mail:

diyarov.tulkin@bk.ru

[https://orcid.org/0009-0008-](https://orcid.org/0009-0008-4027-1506)

[4027-1506](https://orcid.org/0009-0008-4027-1506)

Annotatsiya: Ushbu maqolada ingliz tilidagi bog'dorchilikka oid terminlarining leksik-semantik tadqiqotlarning ayrim jihatlari, jumladan, mavzuviy guruhlariga bo'lish imkonini beruvchi leksik munosabatlar va so'zlarning Grammatik jihatdan tegishli bo'lgan qismlarga bo'linishi o'rganiladi. Bundan tashqari bog'dorchilik terminlarining semantikasi va ular bilan bog'liq sintaksisi o'rtasidagi xaritalash muhokama qilinadi.

Kalit so'zlar: gulzor, qishki bog', ekish, yig'ish, o'g'itlash.

Аннотация: В данной статье изучаются некоторые аспекты лексико-семантического исследования садоводческих терминов в английском языке, в том числе лексические отношения, позволяющие разделить их на тематические группы и деление слов на грамматически значимые части. Кроме того, обсуждается сопоставление семантики садоводческих терминов и связанного с ними синтаксиса.

Ключевые слова: цветник, зимний сад, посадка, сбор урожая, подкормка.

Abstract: In this article, some aspects of the lexical-semantic research of gardening terms in the English language, including lexical relations that allow dividing them into thematic groups and the division of words into grammatically relevant parts, are studied. In addition, the mapping between the semantics of horticultural terms and their associated syntax is discussed.

Key words: flower garden, winter garden, planting, harvesting, fertilizing.

KIRISH (ВВЕДЕНИЕ / INTRODUCTION). Leksik – semantika so'z ma'nolarining o'ziga xos tomonlari va so'zlar o'rtasidagi semantik munosabatlari, shuningdek, so'z ma'nosining sintaktik tuzilishi bilan bog'lanish usullari bilan shug'ullanadi. Ushbu faslda ingliz tilidagi bog'dorchilikka oid terminlarining leksik-semantik tadqiqotlarning ayrim jihatlari, jumladan, mavzuviy guruhlariga bo'lish imkonini beruvchi leksik munosabatlar va so'zlarning Grammatik jihatdan tegishli bo'lgan qismlarga bo'linishi

o'rganiladi. Bundan tashqari bog'dorchilik terminlarining semantikasi va ular bilan bog'liq sintaksisi o'rtasidagi xaritalash muhokama qilinadi. Ma'lumki, semantika lingvistik ma'noni o'rganuvchi ta'limot sanaladi. Mazkur ta'limot leksikalarning ma'no anglatishini, leksik birliklarning bog'liq jihatlarni chuqur o'rganadi. Bundan tashqari ushbu ma'nolarni o'rganish orqali jarayonda sense (ichki ma'no) va reference(haqiqiy ma'no) kabi tushunchalar semantik tadqiq jarayonida tushunilishi kerak bo'lgan asosiy

shartlardan biridir. Demak, aytish joizki, ikki tushuncha butunlay ikki xil ta'limotni ilgari surishini inobatga olgan holda, ular o'rtasidagi farq, albatta, semantikada alohida tahlilni keltirib chiqaradi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR (ЛИТЕРАТУРА И МЕТОД / MATERIALS AND METHODS). Bog'dorchilik terminlarining leksik-semantik xususiyatlari ushbu terminlarning tuzilishi, ta'rifi va kengroq semantik sohada bog'lanish usullarini o'z ichiga oladi. Bunday terminlar o'simlik biologiyasi va uni yetishtirish hamda bog'dorchilik amaliyotining aspektlarini o'z ichiga olgan, o'ziga xos lingvistik ma'noga asoslangan xususiyatlarga ega. Odatda ushbu sohaga oid bo'lgan terminlar ko'pincha ixtisoslashgan bog'dorchilik va o'simlikshunoslik matnlarida foydalaniladi. Shu nuqtayi nazardan bog'dorchilik terminlarining leksik-semantik xususiyatlariga ko'ra, mazkur sohaga oid terminlar doimiy foydalaniladigan faol lug'atda umumiy ma'noni ifodalasa, bog'dorchilik sohasida esa xususiy belgi va ma'nolarni bildiradi. Xususan, misol tariqasida keltiriladigan bo'lsa, *graft* – leksik birligi (payvand) umumiy ma'noda *mashaqqatli mehnat* ma'nosida kelishi mumkin, qolaversa, bu atama farqli o'laroq, bog'dorchilik sohasida o'simliklarni birlashtirish jarayonini anglatadi. O'z o'zidan ko'rinib turibdiki, bir biriga yaqin bo'lmagan ma'nolarni anglatmoqda. Bu esa o'z navbatida mazkur leksik birlikda omonimlik belgisi borligidan dalolat beradi [6].

MUHOKAMA (ОБСУЖДЕНИЕ/DISCUSSION). Bog'dorchilik terminlarining tadqiqi jarayonida bir leksik birlikning turli ma'nolari borligini aniqlanish erishildi, ya'ni bog'dorchilik terminlarida ham polisemantik xususiyat uchrashini kuzatish mumkin. Xususan, ingliz tilidagi *bed* leksikasining ma'nosi *yotoq* ni anglatadi. Ya'ni odatda insonlar dam olish uchun ma'lum belgilangan joy, lekin bog'dorchilikda ham *bed* tushunchasining ham nisbatan ma'nosi borligi, lekin shunday bo'lsa ham, *yotoq* ma'nosiga ishora ekanligiga urg'u berish zarur. *Flower bed* birikmasi tahlil qilinadigan bo'lsa, to'g'ridan to'g'ri tarjima qiladigan bo'lsak, *gul to'shagi* ya'ni o'simliklar yetishtirilgan ma'lum bir joyni anglatadi [2].

O'z-o'zidan ko'rinib turibdiki, ikkala *bed* leksik birligi bir xil ma'noni anglatmoqda. Bundan tashqari, barcha uchun tanish bo'lgan, *train*

lug'atlarda keltirilgan ma'nosi *mashq qilmoq* yoki *poyezd transport* vositasi bo'yicha tarjima keltirilgan, lekin hattoki bog'dorchilik sohasida ham ushbu leksik birlikning boshqa ma'nosi borligini ko'rish mumkin. Ya'ni mazkur birlikning yuqorida keltirilgan mashg'ulot ma'nosidan uzoqlashmagan holda bog'dorchilikka aloqador bo'lgan *tok kesishni mashq qilmoq* tarzida ma'no anglatishini ko'rish mumkin. Ko'rinib turganidek, polisemantik munosabatda ayrim kundalik tarzida foydalaniladigan leksikalar bir xil ma'no anglatmoqda. Leksik-semantik tahlil jarayonda bir holatda urg'u berish joizki, iyerarxik tuzilishda ingliz tilidagi bog'dorchilik terminlari giperonimlik va giponimlik strukturasini ham hosil qilishi mumkin [5].

Jumladan, *plant* – tushunchasi giperonimlik hosil qilsa, *tree, shrub, vine* kabi leksik birliklar *plant* leksik birligining giponimlari hisoblanadi.

Yana bir misol keltiradigan bo'lsak, *fertilizer* giperonim sanaladi, mazkur atamining giponimlari esa *organic fertilizer* va *organic fertilizer* kabi birliklarni olishimiz mumkin. Ingliz tilidagi bog'dorchilik terminlari orasida bir nechta terminlarning bir ma'no ya'ni sinonimlik hosil qilish holatlarini uchratish mumkin. Aytish mumkinki, tushunchalarning barchasi hududiy joylashuv, rasmiylik va maxsus foydalanilishga ko'ra, bir ma'no anglatadi [1].

Xususan, *greenhouse* va *conservatory* kabi leksik birliklar bir xil ma'no hosil qiladi, lekin umuman olganda *conservatory* termini odatda *bezak* ma'nosini beradi.

Pruning va *trimming* kabi leksik birliklarning ikkalasi ham o'simlik qismlarini kesishga ishora qiladi, lekin harakatning usuli yoki sababiga qarab biroz farq qilishi mumkin. Bundan tashqari ingliz tilidagi bog'dorchilik terminlarining ma'nosiga ko'ra antonimlik hosil qilish xususiyati ham mavjud bo'lib, unda juftliklar bir biriga zid ma'nolarni anglatadi.

Masalan, *annual (bir yillik) – perennial (ko'p yillik), deciduous (bargi to'kiladigan) – evergreen (doimiy yashil); sowing (ekish) – harvesting (yig'ish), fertilize (o'g'itlash) – deplete (yo'q qilish);*

NATIJARLAR (РЕЗУЛЬТАТЫ / RESULTS). Ingliz tilidagi bog'dorchilik terminlarining ba'zilar tabiatan metaforik xususiyatga ega deyilsa, maqsadga muvofiq bo'ladi. Aniqroq aytiladigan bo'lsa, kundalik hayotdan

olingan tasvirlarga asoslangan. Ushbu terminlarga misol tariqasida deadheading va root leksik birliklarini keltirish mumkin.

Deadheading – soʻligan oʻsimlikni sugʻirib olish maʼnosida kelishi mumkin, lekin metaforik jihatdan *dead* leksik birligi bilan koʻp maʼnolilik hosil qilayotganligini guvohi boʻlish mumkin [3].

Root - lugʻatlarda keltiriladigan tarjimai bogʻdorchilikdagi oʻsimliklarning ildizi tarzida ham qoʻllaniladi, lekin bu terminning yana bir maʼnosi, morfologiyaga borib taqaladi. Yaʼni leksik birlikning asosi maʼnosida ham qoʻllanilishi mumkin. Semantik maydon terminidagi “maydon” tushunchasi G.Ipsen tomonidan tanishtirilgan boʻlib, ushbu termin maʼno birliklarini hosil qiladigan soʻzlar guruhidan iborat. Semantik maydon nazariyasi esa V.Gumboldt va H.Osthof tomonidan rivojlantirilgan. Semantik maydonlar leksemalar va ular oʻrtasidagi sinonim, antonim, hiponim hamda meronim aloqalardan tashkil topgan semantik guruhlari sifatida qaraladi. Keyingi tahlilga tortiladigan ingliz tilidagi bogʻdorchilik terminlarini blok metoddan foydalangan holda har birini maʼnosi keltiriladi. Yaʼni har bir tahlilga tortiladigan terminlarning leksik kategoriyasi, semantik xususiyatlari, semantik maydoni, denotativ va konotativ maʼnolari, sinonim va giponim hamda omonimlik xususiyatlari, pragmatik xususiyatlari hamda polisemantik tuzilishiga koʻra tahlilga tortiladi [2].

Xususan, *Winterize* – *qishlash* maʼnosini anglatib, bogʻdorchilik terminlari orasida oʻsimliklar va bogʻ tuzilmalarini sovuq havodan himoya qilish orqali qish mavsumiga tayyorlashni anglatadi. Semantik xususiyati jihatdan harakat shaxs tomonidan amalga oshiriladi va taʼsiri obyektga nisbatan oʻtkaziladi. Semantik maydoni esa ushbu termin qishga aloqador boʻlganligi uchun sovuq havo va mavsumiy oʻzgarishga tayyorlanish sifatida qoʻllaniladi. Ushbu terminning sinonimlari bir soʻz bilan ifodalangan boʻlmaydi, balki murakkab birikmalar bilan belgilanadi: *prepare for winter*, *winter-proof*, *winter-prep*.

Giponimik qatori esa quyidagi soʻzlarni ichiga oladi: *insulate*, *add*, *antifreeze*, *cover*, *seal*.

Ushbu atamaning antonimi yaʼni oʻziga zid maʼnosi sifatida *de-winterize* leksik birligini olish mumkin.

Winterize – leksik birligi maʼlum bir

polisemantik maʼnoga ega emas, lekin turli sohalarga nisbatan ishlatilishi mumkin, masalan, avtomobillar, uylar, tashqi jihozlar.

Variiegated – termining leksik-semantik xususiyati tahlil qilinadigan boʻlsa, leksik kategoriya boʻyicha sifat soʻz turkumiga mansub boʻlgan bu terminning maʼnosi *turli ranglar bilan boʻyalgan* deganini bildiradi. Bogʻdorchilik terminlari orasida tashqi koʻrinish nuqtayi nazardan oʻsimlik toʻqimalarining rang-barangligiga ishora qiladi.

Mazkur terminga sinonim sifatida *multicolored*, *mottled*, *streaked*, *striped*, *spotted* kabi leksik birliklarni ishlatish maqsadga muvofiq [6].

XULOSA (ЗАКЛЮЧЕНИЕ / CONCLUSION). Xulosa qilib aytganda tadqiqot natijasida erishilgan tipologik xususiyatlar va umumlashmalarni atrof-muhit sharoitlari, biologik omillar, ijtimoiy tarixiy hamda madaniy sharoitlar bilan tushuntirish mumkin. Shu asnoda, semantik tipologiyaning pragmatika va ijtimoiy lingvistika bilan aloqasi yuzaga chiqadi.

ADABIYOTLAR ROʻYXATI (ИСПОЛЬЗОВАННАЯ ЛИТЕРАТУРА / REFERENCES)

1. Chierchia G., McConnell-Ginet, S. *Meaning and grammar: An introduction to semantics* (2nd ed.). Cambridge, MA: MIT Press. Lewis, D. 1972.
2. Davidson D., G. Harman. *General semantics. Semantics of natural language*. 1972. – pp. 169–218.
3. Hinchings Henry. *The Secret Life of Words: How English Became English*, – London: John Murray. – 2008.
4. Masimova L. *Words of native origin in english. the origin of english words. common indo-european and germanic word-stock. Characteristic features of native words*. – P. 27-32.
5. Stanforth Anthony W. “Effects of language contact on the vocabulary: an overview”. In: Cruse, D. Alan et al. (eds.) – 2002 *an international handbook on the nature and structure of words and vocabularies*. Berlin / New York: Walter de Gruyter.
6. Usmonova G. *Etymological survey of the english vocabulary, native and borrowed words*. / *Academic research in educational sciences*. SJIF 4.804. 2020. – P.858-861.